

Olimpiýa de Gužyň keç ykbaly

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Olimpiýa de Gužyň keç ykbaly 8-nji mart kyssasy

► OLIMPIÝA DE GUŽYŇ KEÇ YKBALY

«Adam hukuklary» ýene-de üns merkezinde. Näçe nebsimiz agyrsa-da, ol iň gözgyny ýagdaýda üns merkezinde! Kimler ony aýak astyna alyp depgileýär, kimler ony gorajak bolup başagaý, kimler bolsa şol ikiarada söz azatlygyndan, hatda ýaşamaga bolan hukugyndan jyda düşýär... Şahyr aýtmyşlaýyn, «Kim-ä öldi, kimem nutuk sözledi...»

2016-njy ýylda ýurdumuz boýunça 367 aýal-gyzyň janyna kast edilipdir. Olam edil düýn-öňňin, Halkara zenanlar günü golaýlaşanda mälim edildi...

* * *

Hawa, gozgajak bolýan meselämiz: «Adam hukuklary!» Adam hukuklary ilkinji gezek 1789-njy ýylyň 26-njy awgustynda Fransiýanyň Döwlet mejlisi tarapundan «Tebigy hukuklar» diýip yglan edilipdi. Hemme dawanyň başy-da şol ýyldan soň başlady. Şondan soň iki ýyl geçip-geçmänkä bir zenan kellesini etegine salyp orta çykdy. «Siziň «adam» (homme-man) diýýäniňiz diňe erkekleri öz içine alýar» diýip gygyrdy? Hany, onda aýal-gyzlar näme? Olar adam dälmi? Hany, olaryň hak-hukuklary? Yzyndanam 26-njy awgust manifestine goşmaça «Aýal-gyzlaryň hak-hukuklarynyň manifestini» taýýarlady.

***

Ol aýalyň ady Olimpiýa de Guždy. Buržuaz maşgaladan gelip çykan Olimpiýa heniz 17 ýaşyndaka özünden otuz ýaş uly erkege durmuşa çykarylypdy. Ýogsam bolmasa ol diýseň gowy bilim alypdy, kalbynda-da sungata bolan söýgi dolup-daşýardy. Özü-de duran bir zehiniň öýjüdi. «Aýal-gyzlaryň hak-hukuklary» diýen pikirem ilkinji gezek şowsuz nika sebäpli küýüne düşdi. Hernä «gödek we nadan» adamsynyň bimahal gelen ölümi onuň ýoluny açdy. Mariýa Guž Parižde azat durmuşa gowuşdy.

* * *

Oňa Parižiň döredijilik intelligensiýasy bilen öwrenişip gitmegi kyn düşmändir. Munuňam üstesine ol deňiz ýollary arkaly söwda edýän we özüne düşüňän baý erkegem tapynýar. Ýöne ol «gezyäni» J.de Rozeýresiň nikalaşma teklibini kabul etmändir. Sebäbi Mariýa dini nika «söýgä we ynama mazar bolar» diýen pikirde bolupdyr, galyberse-de ärlí aýallar adamsynyň rugsady bolmasa özbaşdak hiç zat çap etdirip bilenokdylar. Şonuň üçinem ol kanuny nikadan gaça durupdyr.

Azat durmuşy saýlap alan Mariýa Guž öndümlí işleýär: birnäçe esseleri, pýesalary ýazýar, teatr işgärlerinden ybarat topar döredýär. Ol öz eserlerini «Olimpiýa de Guž» ady bilen ýazypdyr. Onuň 1785-nji ýylda «Comédie-Française» repertuaryna

«Zamore we Mürze» ady bilen giren pýesasy iň şowly ýazylan eser boldy. Eser garaýagyzlaryň gulçulygyndan söhbet açýardy. Şeýlelikde Olimpiýa de Guž adam hukuklary baradaky jedelli dawasyna garaýagyzlaryň gul edilmegine garşy çykmak arkaly ilkini ädimini ädipdi.

1791-nji ýylda bolsa «Aýal-gyzlaryň hak-hukuklarynyň manifestini» ýazmaga başlady.

* * *

Olimpiýa de Guž manifestinde erkeklere berilip, aýal-gyzlara berilmekden saklanan hak-hukuklary (saýlamaga we saýlanmaga bolan hukugy, mal-mülk gysyşy we ş.m.) agzap, her meselede erkekler bilen aýal-gyzlaryň deňligini öňe sürýärdi.

Manifestiň süňňüni düzen 10-njy maddasynda aýdylyşy ýaly, «Aýal-gyzlar dar agajyna gitme «hukugyna» eýe bolýan bolsa, onda münbere çykma hukugyna-da eýe bolaymalydy!»

Bu ugurda ol käbir öňe gidişlikleri-de gazanypdy. Aýal-gyzlar «Döwlet derejesindäki çärelere» gatnaşmaga diňe Olimpiýa de Gužyň öňbaşçylyk eden rewolýusion kanuny arkaly hukuk gazanyp bildiler. Ol aýallaryň aýrylyşma hukugyny edinmegi üçinem elinden gelenini etdi. Mejbury dini nikanyň ýatyrylmagy, binika doglan çagalaryň resmi taýdan ykrar edilmegi, çaga dogrulýan öýleriň döredilmegi ýaly meselelere-de ýüzlendi.

Gynansak-da, şol döwür dünýä ýaň salan haý-haýly fransuz rewolýusiýasynyň adam kerçeyän çarhynyň durman aýlanýan ýyllarydy. De Guž hökmany suratda döwrüň mähirsiz şarpygyndan dadaýmalydy.

* * *

Olimpiýa de Guž rewolýusiýa turanda Girondinlere goşuldy, «rewolýusion terrorizme» garşy çykdy. Ol giň gözýetimli, ylymly respublikaçydy. Şonuň üçinem 11 korolyň öldürilmeginde garşy çykdy. De Guž aýratynam Maratdyr Montagnard ýalylyary günäkärleýärdi, «rewolýusion sudlary» adalatlylyga çagyryýardy. Tutha-tutlugyň tolkunly ahyryn ony-da özüne dolap aldy. 1793-nji ýylda öz tankyt eden sudunda günäkäriň oturgyjynda

oturdyldy. Keseliniň bardygy, batyrgaýlygy, özüni merdem alyp barmagy... bularyň hiç biri onuň «günäsini» ýeňilleşdirip bilmedi. Girondin dostlaryndan soň 2-nji noýabr günü olam giotiniň çapgy ýassygynyň üstünde kellesini goýmaly boldy. Betbagat Olimpiýa «münbere çykma hukugyny» edinmezden «dar agajyna asylmak hukugyndan» peýdalanmak mejburyýetinde galdyrylypdy. Ol şonda ýaňy kyrk baş ýaşapdy.

Taner TIMUR. Taryhy makalalar